

A N M E L D E L S E R

Søren Juul, *Selvets Kultur* – en kritik af individsamfundets menneskesyn og fornuft – et essay

København: Hans Reitzels Forlag
(217 sider, ISBN-13: 9788741268545)

Det er et brag af en debatbog, som dr. scient. soc. Søren Juul (SJ) har præsteret. *Selvets kultur*, som han kalder bogen, er betegnelsen for et samfund, der gør succes og fiasko til den enkeltes ansvar, og bogen er en kritik af dette – individsamfundets menneskesyn og fornuft. Han er nådeløs kritisk over for en kultur, som opfatter mennesket som uafhængigt af det sociale rum, som snævert styret af sin egen interesse, og som alene er rationelt og nyttemaksimerende. Det er dette menneskesyn, der dominerer selvets kultur, som også er liberalismens og konkurrencestatens kultur. Heroverfor stiller SJ et samfund eller måske snarere en kultur, der fremhæver, at mennesket kun bliver menneske i fællesskab med andre, og understreger, at udviklingen af et positivt selvforhold – en velfungerende identitet – er betinget af gensidig anerkendelse, hvor hvert enkelt individ anerkendes på hans/hendes egne præmisser og forudsætninger af både de andre individer, grupper og af staten. Du skal spejle dig i den til enhver tid andens jeg og ikke blot forstå hans/hendes værdier, men også kunne acceptere og anerkende dem, selvom du ikke er enig heri.

SJ lægger ikke skjul på, at han går mod tidsånden og søger at puste mere liv i forestillingen om samfundets skyld. Det gælder for liberalismen, præstationskulturen og konkurrencestaten. Her i er han på linje med psykologen Sven Brinkmann (2016), men hvor Brinkmann mest fokuserer på den enkeltes muligheder for at finde »ståsteder« i en verden uden faste holdepunkter, er SJ mere direkte samfundskritisk.

Udover henvisninger til Brinkmann er bogen spækket med korte og bemærkelsesværdigt let tilgængelige omtaler af talrige samfundsdebattører og filosoffer, der enten har advokeret for selvets kultur eller peget på SJ's alternativ: Nødvendigheden af gensidig anerkendelse som forudsætningen for et godt menneskeliv.

De vestlige samfund har, i følge SJ, siden det moderne gennembrud i 1800-tallet udviklet sig i retning af øget individualisering. Dette menneskesyn gør det svært for moderne mennesker at opnå anerkendelse, og i bogens kritiske analyser vises, oftest overbevisende, hvordan det fører til væksten i den moderne tids folkesygdomme: Stress, angst og depression (Statens Institut for Folkesundhed 2010). *Selvets kultur* er blevet forstærket af kapitalismens udviklingshistorie, som igen har fremmet konkurrencen og en stadig mere rigid instrumentel fornuft. Udviklingen stiller stadig højere krav om hurtighed, fleksibilitet og funktionsdu-

elighed, der alle bidrager til at forklare, at mange mennesker i dag føler sig udmattede og stressede. Samtidig øger nationalstaterne konkurrencen og dermed vanskelighederne ved at komme overens om fælles løsninger på de moderne samfunds mange udfordringer: Forurening, global opvarmning, flygtningestrømme, terroren, den globale ulighed. Svaret på disse trusler er samarbejde, solidaritet og global ansvarlighed, mens vi lige nu er vidne til alt det modsatte: Mere nationalisme, protektionisme og populisme.

I sin gennemgang af udviklingen mod selvets kultur medgiver SJ, at der er meget i den moderne kultur, der er godt og beundringsværdigt, fx velfærdsstaten i sin guldalderperiode i 1950'erne og 60'erne, som vægtede fællesskabsfølelse og medborgerlig ansvarlighed højt. Men i det lange historiske perspektiv har moderniteten forstærket individualiseringen, konkurrencen, udviklingstvungen, den instrumentelle rationalitet og dermed selvets kultur. Her bliver menneskene udleverede til at skulle vælge, men savner kriterier for valget. Og uden en fælles horisont træffer menneskene ikke frie valg, for det er først i anerkendelsen, at de gensidigt sætter hinanden fri.

SJ spørger selv, hvordan anerkendelsesidealet kan begrundes? Dels henviser han til sin gennemgang af en række socialfilosofiske teorier, hvori anerkendelsen er forankret, og dels mener han, at anerkendelsens betydning »kan godtgøres ved henvisning til den vrede, uretfærdighedsfølelse og harme, som fraværet af anerkendelse sædvanligvis afføder«. Det sidste dokumenteres ved de krænkelseserfaringer, som går som den røde tråd gennem mange dårligt stillede menneskers fortællinger om mødet med social- og sundhedssystemet (vist hos Højlund og Juul 2015 og Pedersen 2009). Disse begrundelser er dog næppe nok for den moderne videnskab, som SJ nok lidt flot sætter lig med positivismen, og som han ikke har meget tilovers for, da den har »bidraget til samfundets rationalisering ved at fremelske nogle videnskabskriteri-

er, som ikke har noget at sige om det gode liv«. Og med støtte i Habermas (2005) har positivismen fortrængt de egentlige livsspørgsmål, nemlig hvordan vi realiserer det gode liv med og for hinanden.

Positivismen må også holde for i kapitlet om etikens tabshistorie. Her bygges på den tese, at etiske normer i det moderne samfund har tabt autoritet i forhold til økonominormer og normer, der handler om effektivitet og målopfyldelse. SJ tænker her specielt på den etik, som handler om, hvad vi har pligt til at gøre over for alle og enhver, dvs. pligten til at behandle den anden som et mål i sig selv, aldrig som blot et middel. I modsætning hertil har positivismen bidraget til at frembringe et menneskesyn og den fornuft, som dominerer i selvets kultur. Den har været en barriere for moralske fremskridt. SJ benægter ikke de fremskridt i teknisk formåen, som positivismen i videnskaben har ført med sig. Den teknisk/videnskabelige udvikling har bragt mange mennesker ud af materiel nød og elendighed. Men selvom det arbejde, der skal til for at producere menneskets livsfornödenheder, er blevet stærkt formindsket, »oplever det moderne menneske sig som stressede og arbejdsramte som aldrig før«. Til støtte for dette nævner SJ, at Sundhedsstyrelsen i 2012 angiver, at i en dansk gennemsnitskommune med 50.000 indbyggere skønnes 4000 personer over 16 år at have dårlig mental sundhed; godt 5000 føler sig nervøse og stressede; 2000 har depression; ca. 500 børn og unge har lav livstilfredshed; 1200 børn og unge under 18 år vokser op i familier med alkoholproblemer og 715 børn under 15 år vokser op i familier med psykisk sygdom (Sundhedsstyrelsen 2012).

I Kapitel 5 gennemgås en lang række sociologers kritik af moderniteten, og selvom SJ opretholder sin dynamiske og let tilgængelige fremstillingsform, er kapitlet nok mest interessant for professionelle sociologer. Kapitel 6, som er bogens eneste lidt svage kapitel, fokuserer på, hvordan individets kultur stiller sig i vejen for en global fornuft med ansvar-

lighed over for miljøet, bådflugtninge og fattige i den tredje verden. Ulighedsproblemer, miljøproblemer og spændinger i verdenssamfundet er resultater af den vækstlogik og grådighed, som findes i selvets kultur. Men hvordan skal vi sikre en større ansvarlighed og solidaritet? Spørger SJ. Og svarer, at vi må væk fra selvets kultur med sin nytteetik og instrumentelle fornuft og erstatte den med forudsætninger for en stærkere fornemmelse af global gensidig afhængighed. Der er brug for en stærkere humanisme over for alt liv her på jorden, mennesker, dyr og miljø.

Anerkendelsesteorien giver ikke konkrete svar på praktiske spørgsmål, fx om vi skal acceptere, at muslimske kvinder er underordnet muslimske mænd; om vi skal være lige så solidariske med ukendte andre som med familie og kolleger? Om vi skal acceptere Sharia-domstole? Men den fortæller os, at vi skal anerkende alt dette, at vi skal anstrenge os for at komme overens med hinanden, og at vi skal føre kommunikation til bristepunktet. Derfor er SJ's bog et bidrag til kulturkampen, som han i det afsluttende Kapitel 7 anbefaler den kritiske venstrefløj at tage op.

I efterkrigstidens første årtier gennemførtes en række velfærdsreformer, som mildnede mange af de belastninger, som det kapitalistiske system skabte. Mange flere kunne klare skærene, når de rammes af arbejdsløshed, sygdom, ulykker og alderdom. Uddannelsessystemet blev gjort mere demokratisk, pasning af børn og omsorg for gamle blev i større grad overtaget af det offentlige. Men reformerne, og det er så SJ's hovedpointe, eliminerede ikke de følelser af uretfærdighed, som skyldtes forvridninger og krænkelser i den sociale anerkendelsesstruktur. Og det er disse forvridninger og krænkelser, der får dårligt stillede og globaliserings-truede mennesker både i Danmark og US, UK, Frankrig og mange andre lande til at bakke op om de populistiske partier. Det gør de, fordi de føler sig fremmede i deres eget land. Med henvisning til Lars Olsen (2010) peger SJ på, at der er

sket en professionalisering af politikken, så meninger og beslutninger i stigende grad træffes af en trekant mellem akademisk uddannede politikere, embedsmænd/eksperter og medier, som alle tilhører den højere middelklasse i byerne. Det gør, at tømreren i Sønderjylland og sosu-assistenten i Slagelse føler sig koblet af. De deler ikke storbyelitens begejstring for globaliseringen og giver Dansk Folkeparti en sikker vælgerbase. Materiel omfordeling er ikke nok. Selvrealisering og det gode liv drejer sig lige så meget om en omfordeling af betingelserne for ikke økonomisk anerkendelse. Det er svært, siger SJ, at komme udenom, at her ligger en central opgave for den kritiske venstrefløj. Den må vinde de mennesker, der føler sig usynlige, svigtede og glemt over på sin side.

Litteratur

- Brinkmann, S. (2016): *Ståsteder. 10 gamle ideer til en ny verden*. København. Gyldendal Business.
- Habermas, J. (2005): *Teknik og videnskab som ideologi*. Frederiksberg. Det lille Forlag.
- Højlund, P. & Juul, S. (2015): *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Olsen, L. (2010): *Eliternes triumf. Da de uddannede klasser tog magten*. København: Sohn.
- Petersen, P.V. (2009): *Dårligt liv – dårligt helbred. Socialt udsattes oplevelse af eget liv og sundhed*. København. Statens Institut for Folkesundhed og Rådet for Socialt Udsatte.
- Statens Institut for Folkesundhed (2010): *Sundhed og sygelighed i Danmark 2010 & udviklingen siden 1987*. København. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Sundhedsstyrelsen (2012): *Forebyggelsespakke. Mental sundhed*. København. Sundhedsstyrelsen.

Iver Hornemann Møller
Professor emeritus
CBS

Louise Glerup Aner & Birgitte Mazanti (red.): Socialt arbejde i udsatte boligområder

København: Hans Reitzels forlag
(315 sider, ISBN 978-87-412-6496-7)

Socialt arbejde i udsatte boligområder er en veltimet grundbog, der henvender sig til både studerende og fagprofessionelle, der arbejder med boligsociale indsatser. Antologien er veltimet, da dette vidtfor-grenede felt i høj grad kalder på samlede fremstillinger – både af det boligsociale arbejdes mange facetter, forudsætninger, historik og mulige, fremtidige udviklingsspor og af optikker på og diskussioner af udsatte boligområder. Til denne anmelders viden findes der ikke en bog med lignende ambition og genstandsfelt og den bydes i høj grad velkommen. Bogen rummer, ud over et introduktionskapitel, elleve tematiske kapitler skrevet af et bredt udsnit af forskere, evaluatore og konsulenter. Disse kapitler er så yderligere inddelt i to sektioner: første del ser på boligsocialt arbejde og udsatte boligområder fra et generelt, makroorienteret perspektiv og anden del er mere knyttet til konkrete praksisser i relation til boligsocialt arbejde. I sidstnævnte zoomes særligt ind på bl.a. (nye) organiseringsformer, styring og aktuelle tendenser i dette arbejde. I det følgende vil jeg diskutere en række udvalgte kapitler, da pladsen ikke tillader ikke en fyldestgørende behandling af alle elleve bidrag. Bl.a. på denne baggrund, og da Troels Schultz Larsen og Martin Severin Frandsens (et al.) er nære samarbejdspartnere, vil disse kapitler ikke indgå i denne anmeldelse.

Kapitel et (af Fallov) optegner fornemt og kompakt det boligsociale arbejdes historiske rødder og kaster tiltrængt lys over bl.a. arven fra Jane Adams og Hull House-bevægelsen fra det tidlige tyvende århundredes Chicago og 1970'ernes community work-orientering. Hun skelner nyttigt mellem 'lokalsamfundsudvikling', 'lokalsamfundsorganisering' og den

i Danmark noget oversete 'Social planlægning' som forskellige overordnede metoder i lokalsamfundsarbejdet (s. 31). Lidt længere fremme i Fallovs historisering optræder endnu en nyttig kontekstualisering og denne gang på et mere makroorienteret niveau. Her distingeres mellem 'velfærdsbyen' (før 1993), 'den segreerede by' og endelig 'ghetto', en distinktion møntet på den generelle tendens i indsatserne rettet mod de udsatte boligområder, der klart aktiverer den politiske dimension heraf. Kapitlet slutter af med fremhævelsen af centrale styringsdilemmaer, der på fin vis indkredser spændingsfelter, det aktuelle boligsociale arbejde udspiller sig i forhold til. Fx påpeger Fallov: »... at jo mere innovativ og udviklende det boligsociale arbejde bliver, jo mere ustyrligt bliver det også set med nationale briller. Parallelt med ønsket om øget og stadig innovation vokser også behovet for at kontrollere og sætte rammer for den innovative praksis« (s. 42). Som sådan står dette kapitel som en god indledning til den samlede antologi. På denne baggrund ville det have været formålstjenligt, at andre kapitler i antologien refererede tilbage hertil, og det er helt oplagt, at det kapitel i antologien, der direkte handler om (brugerdreven)innovation i udsatte boligområder (kap. 10 af Sørensen & Jensen) reflekterede den spænding, Fallov påpeger. Det er dog desværre ikke tilfældet. Dette peger på et bredere problem ved den samlede bog – der mangler simpelthen krydsreferencer kapitlerne imellem (der er til eksempel ikke én reference mellem kapitel otte og ni, der begge omhandler samskabelse).

Kapitel 2 (segregering), 4 (naboskab og tryghed) og 5 (ulighed i sundhed) fungerer alle grundlæggende som bidrag til en lærebog. De er alle pædagogisk-forklarende introduktioner til deres specifikke genstandsfelt, og jeg tror, at fx Avlunds kapitel 4 om naboskab og tryghed vil blive meget anvendt, da der har manglet netop en sådan samlende introduktion til dette højaktuelle emne. Andersen og Nielsens kapitel 2 om segregation funge-

rer nøjagtigt efter hensigten, da læseren tages i hånden og fint indføres i segregeringsdiskussionens mange nuancer. Det slås her fast, at segregation simpelthen betegner 'den rumlige adskillelse af forskellige sociale og kulturelle grupper' (s. 69). Kapitlets hovedpointe er, at man ofte betragter segregation som noget entydigt negativt, men forfatterne henstiller til, at dette med fordel kan nuanceres, da segregering *også* kan indbefatte sikkerhed, tryghed og gensidig støtte for eksempelvis minoriteter. Man efterlades dog noget på bar bund i forhold til, hvordan dette helt konkret er relevant for praksis i det boligsociale arbejde. Kapitel 5 af Klinker om social ulighed i sundhed er også en udmærket introduktion til betydningen af den ulige fordeling af sundhedsgoder og dennes særlige relevans for arbejdet i netop udsatte boligområder. Der introduceres fint til de forskellige, grundlæggende sundhedsdeterminanter (bl.a. via Dahlgren & Whiteheads klassiske model herfor fra 1991) og der vises fint, hvor sammensat et fænomen, social ulighed i sundhed er (særligt s. 126-129). Det kan dog undre, at man skal godt 15 sider ind i kapitlet før man som læser møder det meget relevante 'brede og positive sundhedsbegreb' (s. 135), der efter min vurdering er dét fx en boligsocial medarbejder har mest brug for viden om. Populært sagt kommer man sjældent langt med at møde borgeren via et KRAM-perspektiv, grundet i diskussioner om forskellige sundhedsdeterminanter ('du er overvægtigt og ryger for meget'), men man må netop have fat i det bredere sundhedsbegreb for at arbejde med forandrings-skabende praksisser. Det også lige præcis hvad erfaringerne fra de boligsociale medarbejdere, der gengives i kapitlet, vidner om (s. 137-138). Det er også ærgerligt, at dele af den forskning, der faktisk er lavet om social ulighed i sundhed i Danmark ikke er refereret i dette kapitel (fx har Pernille Tanggaard og Carsten Kronborg Bak publiceret flere artikler herom, der oplagt kunne være medtaget).

Kapitel 6 (af Aner) er potentielt et nøglekapitel, da så essentielle temaer som 'evidens, metoder og teori' i relation til boligsocialt arbejde tages op. Det er dog også en for stor mundfuld for ét kapitel og det afstedkommer, at man ikke rigtig kommer i dybden med nogen af delene. Det er rigtig ærgerligt og det fornemmes, at hvis forfatteren enten havde haft mere plads eller havde sigtet på ét af elementerne (fx teori i boligsocialt arbejde), havde læseoplevelsen været en helt anden. Det er for eksempel synd, at centrale teoretiske diskussioner om alt fra social kapital og empowerment til læring og ressourceorientering komprimeres så meget, at man som læser i bedste fald oplever, at der kun lige kradses lidt i overfladen. Nuancerne forsvinder på denne måde (det kan fx i høj grad diskuteres om det er rimeligt, at placere Bourdieus social kapital-begreb som alene værende udtryk for en individuelt forekommende egenskab, s. 155). Og nu jeg er ved social kapital: dette *er* et nøglebegreb, der optræder i flere af bogens kapitler. Ud over Aners kapitel er det fx også væsentligt i Andersen & Niensens kapitel om segregation, Avlunds kapitel om naboskab og tryghed, Aggers kapitel 7 om borgerinddragelse og lokaldemokrati og i Vincen-tis kapitel 11. Dette kalder på en mere samlet diskussion heraf – noget der oplagt *kunne* have været taget i et sammenfattende opsamlingskapitel.

Kapitel 10 (af Sørensen & Jensen) diskuterer brugerdreven innovation – i form af sociale opfindelser og social innovation – i udsatte boligområder. Dette er i udgangspunktet tiltrængt, da ét af de mest markante karakteristika ved netop udsatte boligområder er, at de sociale problemer hænger ved. Og sådanne 'wicked' og 'sticky problems', kalder jo på innovative tiltag. Kapitlet præges dog af mangel på dybde i arbejdet med social innovation særligt på begrebsplan. De seneste års by- og områdeorienterede forskning i social innovation ud fra kritiske perspektiver på (og definitioner af) selvsamme glimrer fuldstændigt

ved sit fravær. Dette er problematisk, da målet med et lærebogskapitel vel også er, at vise spændvidden i begrebet og indvie læseren (den studerende fx) i konkurrerende definitioner? Det kan også undre, at forfatterne udvælger eksempler til at anskueliggøre brugerdreven (eller er det social?) innovation, der ikke helt lever op til deres egen forståelse heraf (altså at brugerdreven innovation handler om at matche brugernes ikke erkendte behov, s. 271). Bogens sidste kapitel 11 af Vincenti omhandler frontmedarbejdere i udsatte boligområder og sigter altså direkte på én af bogens vigtigste målgrupper. En af kapitlets hovedpointer er, at frontlinjemedarbejderen skal gøre sig gældende på et væld af forskellige arenaer og gør klogt i, at kunne anvende en bred vifte af strategier for netop at kunne det. Det kræver også opbygning af et bredt spekter af kompetencer til for eksempel brobygning og manøvrering i et felt spændt ud mellem ofte modsatrettede interesser. Desværre skæmmes kapitlet af unødigt mange gentagelser af de samme pointer – henover de godt 20 sider nævnes det mindst fem gange (med lidt forskellig sprogbrug), at frontmedarbejdere 'skal kunne indgå i et tværsektorielt felt med kolleger fra mange forskellige sektorer, at man skal kunne arbejde med partnerskaber og på tværs af forskellige sektorer'. Kapitlet er generelt rodet og mangler redigering. Begreber bruges i flæng (socialkonstruktivisme og konstruktivisme bruges fx uden nærmere nuancering eller definering, s. 294), hvilket skaber tvivl om betydningen heraf og det er i blandt uklart, hvilken empiri, forfatteren trækker på for at underbygge sine pointer.

Samlet set fylder *Socialt arbejde i udsatte boligområderet* tiltrængt hul. Det er i den grad en relevant udgivelse, men man sidder som læser også tilbage med følelsen af, at bogen ikke helt kommer i mål. Dertil er flere af kapitlerne for svingende i forhold til fx teoretisk dybde, begrebsmæssige præcision og spændvidde. Jeg anerkender bogens ambition om at kom-

me bredt omkring, og det er således prisværdigt, at man prøver at tage pulsen på højaktuelle emner som tryghed, sundhed og samskabelse i udsatte boligområder og samtidig rummer mere klassiske temaer som segregering, borgerinddragelse og områdeorienterede indsatser. Man savner som læser helt grundlægende en klarere rød tråd og ikke mindst et opsamlende kapitel, der netop kunne påpege og minde om de sammenhænge, der givetvist er blevet tænkt gennem bogens tilblivelse.

Kristian Nagel Delica

Institut for Mennesker og Teknologi,
Roskilde Universitet

Anja Jørgensen og Mia Arp Fallov: Velkommen i min bydel – Om lokal social integration

Aalborg: Aalborg Universitetsforlag
(102 sider, ISBN: 978-87-7112-613-6)

Jørgensen og Fallov har begået en lille bog om lokal social integration, der baserer sig på en succeshistorie om et lille lokalsamfund, der på eget initiativ søger at inkludere en almindeligvis isoleret social gruppe. Emnet såvel som casen er relevant og interessant og afviger fra de fleste andre nylige bidrag til bysociologien, der enten ser på de forsømte boligområder eller søger at identificere vækst- og oplevelsesøkonomiske potentialer.

Bogen tager udgangspunkt i Andelsamfundet i Hjorthøj, godt 15 kilometer nord for Århus og et bo- og integrationsprojekt omkring den lokale integration af 16 unge mennesker med mentale og kognitive udviklingsforstyrrelser i Andelsamfundet. Selve projektet er i modsætning til mange mere traditionelle bo- og integrationsprojekter initieret af Andelsamfundet selv, og efterfølgende gennemført i samarbejde med Århus kommune med tilskud fra RealDania. Det illustreres

bl.a. ved at beboerne i Andelssamfundet selv har formuleret projektet under overskriften VIMBY – Velkommen I Min BY-del – som en ironisk distancering til det klassiske NIMBY (Not In My Back Yard).

Forfatterens ambition med bogen er at undersøge, med udgangspunkt i Andelssamfundet »hvordan og med hvilke konsekvenser vi kan arbejde med lokalsamfund og naboskab som omdrejningspunkt for integration, af borgere der ellers ville leve isoleret i deres boligområder?« (s. 20). Mere konkret har forfatterne fulgt projektet gennem planlægningsfasen og to år frem efter åbningen. Selve undersøgelsen bygger i al sin væsentlighed på 18 kvalitative interviews gennemført dels i planlægnings- og byggefasen, dels ca. et år efter indflytningen af de 16 unge.

Bogen falder i fem korte kapitler og indledes med en teoretisk rammesætning, som diskuterer bogens centrale begreber, herunder lokale fællesskaber, social geografisk segregering samt retfærdiggørelse og engagement. Efter den teoretiske diskussion kommer bogens egentlige analyse i de tre efterfølgende kapitler, der hhv. fokuserer på 'naboskab og fællesskab', 'sted og stedstilknytning' og endelig forventningerne til og oplevelserne af selve 'integrationen' af de 16 unge i Andelssamfundet. Afslutningsvis afrundes bogen af en kort diskussion og opsummering.

For at rammesætte diskussionerne arbejder forfatterne med et tredelt begrebsapparat, der kobler byøkologi, pragmatisk sociologi og læringsteori. For at skitserer den implicite problemstilling som det centrale forskningsspørgsmål rummer, indskriver forfatterne sig i en Chicagoskole inspireret byøkologisk position (s. 12). Hermed skitseres hvorledes en tiltagende social geografisk segregering mellem forskellig kategorier i vores samtid, dels udfordrer den universalistiske velfærdsstat, dels risikerer at føre til øget ulighed, eksklusion af specifikke sociale grupper, øgede sociale spændinger og konflikter, eller hvad man med Chicago-terminologien kan betegne som social desorganisation (s. 12-15). På denne bag-

grund beskriver forfatterne, hvordan der siden midten af nullerne har været et stigende fokus på lokale fællesskaber, naboskab og lokal social integration som midler til at skabe og vedligeholde møder og social interaktion mellem forskellige sociale grupper. For at forstå beboerne i Andelssamfundets sammensatte grunde til at initiere og gennemføre bo- og integrationsprojektet, trækker forfatterne på Boltanski og Thévenots pragmatiske sociologi om retfærdiggørelse og engagements regimer (s. 16-18). Med dette afsæt argumenterer forfatterne for, hvordan beboerne overordnet knytter an til den grønne og den civile retfærdiggørelsesverden, samtidig med at de indgår i forskellige pragmatiske kompromiser med inddragelse af markedets verden. Men samtidig sker anknæytningen til disse forskellige retfærdiggørelsesregimer med forskellige typer af engagement. Endelig diskuterer forfatterne integration, med udgangspunkt i Collin McFarlanes diskussioner omkring byen som en arena for læring og integration (learning machines), som en distribueret, social, materiel og rummelige relationel læringsproces (s. 18-19). Imidlertid bliver diskussionen omkring, hvad lokal social integration egentlige vil sige aldrig rigtig foldet ud. På denne måde savnes en mere udfoldet sammenfatning af den teoretiske rammesætning både i forhold til, hvordan de forskellige teoretiske perspektiver spiller sammen, og hvorledes de mere konkret er tænkt operationaliseret.

Kapitel 2 udgør første del af analysen og diskuterer som nævnt nabo- og fællesskaber i Andelssamfundet. Her udfoldes analysen af det eksisterende naboskab, før bo- og integrationsprojektet samt betingelserne for dette naboskab. Her skitserer forfatterne andelssamfundets stærke naboskab med en række citater fra deres informanter som en styrke og som noget, der til tider kan virke næsten altopslugende på beboerne, hvorfor der kræves en kontinuerlig afvejning mellem det at være en del af kollektivet, og det at have brug for at engagere sig

individuet uden for dette stærke nabo-
skab (s. 40). Samtidig skitseres en række
indre skillelinjer blandt beboerne fx mel-
lem ejere og lejere, mellem de 'oprindeli-
ge' og de 'senere tilflyttere' mellem unge
(særligt børne familierne) og de ældre
(hvor ungerne typisk er fløjet fra rede).
Det, der omvendt holder Andelssam-
fundet sammen, sikrer den social orga-
nisation, er en pragmatisk villighed til at
kombinere værdier omkring det sociale
og det økologiske med det eksplorative
engagement. Dette er grundlaget for en
grundlæggende rummelighed i nabore-
lationerne og de sociale relationer i An-
delssamfundet som sådan.

Anden del af analysen i kapitel 3 ligger
vægt på det stedlige og beboernes stedstil-
knytning og bygger på en beskrivelse af
Andelssamfundet, der på pragmatisk vis
kombinerer det sociale og økologiske el-
ler det civile og det grønne om man vil (s.
62, 66). Dette gælder også i forhold til de
unikke stedlige kvaliteter som beboerne
udtrykker i forhold til Andelssamfundet.
Desværre forbliver diskussionen mesten-
dels på det deskriptive niveau, og det
kommer ikke til at stå helt klart, hvilken
betydning eller rolle det stedlige egentlig
har for bo- og integrationsprojektet.

kapitel 4 og sidste del af analysen er
baseret på beboernes reaktioner på 'de
nye beboere' op til og efter bo- og integra-
tionsprojektets opstart. Grundlæggende
fortsættes analysen fra de forrige analy-
sedele, hvor den pragmatisk villighed
til kompromiser i kombination med et
eksplorativt engagement skitseres som
de bærende elementer i bo- og integra-
tionsprojektets succes (s. 76, 79). Samtidig
betoner forfatterne, hvordan denne prag-
matisme i det praktiske integrationsar-
bejde har været centreret omkring kon-
krete arbejdsfællesskaber, der har skabt
mulighed for ligeværdighed og fælles-
skab gennem en løbende interaktion mel-
lem de unge og Andelssamfundet.

Spørgsmålet er så om forfatterne kom-
mer i mål med egne ambitioner for bo-
gen? Det mener denne anmelder egent-
lig ikke. Forfatterne kommer fint rundt

omkring betingelserne for bo- og inte-
grationsprojektets succes; rummelighe-
den, pragmatismen i koblingerne af de
forskellige regimer, de unikke stedlige
kvaliteter, at projektet var lokalt initieret,
men gennemført som et partnerskab med
myndighederne mv. Men hvad vi kan
lære af dette konkrete studie i en bredere
samfundsmæssig sammenhæng står no-
get uklart. Der er ingen mere grundlæ-
gende overvejelser omkring den særegne
gruppe af unge, der skulle integreres. Kan
de her skitserede erfaringer overføres til
integrationen af til eksempel flygtninge,
hjemløse eller andre sociale grupper med
boligsociale integrationsbehov? Det sam-
me gælder i forhold til alle de særegne
kvaliteter ved Andelssamfundet. Under
hvilke præmisser kan vi overføre erfari-
ngerne herfra til andre socio-spatiale sam-
menhænge – det være sig almenyttige
boligområder, parcelhuskvarterer eller
centrale byfornyelsesområder etc. – der
står overfor at skulle gennemføre integra-
tions projekter. Det får vi aldrig en egent-
lig afklaring af. Dels forbliver for meget
af analysen på et deskriptivt niveau og
dels overlades for meget til den enkelte
læsers sociologiske fantasi i forhold til at
drage konkrete konklusioner. Samtidig er
bogen præget af en del sjuskefejl, der er
røget gennem den redaktionelle proces.
Det gælder det sproglige, overskrifter og
kilder der ikke fremgår af litteraturlisten
mm. På denne måde kommer bogen til at
fremstå mere som en evaluerings rapport
end som en videnskabelig bog. Det er ær-
gerligt for forfatterne har fat i en interes-
sant og relevant diskussion og en spæn-
dende case, der ikke udspringer af hhv.
de forsømte boligområder udfordringer
eller en vækst og oplevelsesøkonomisk
anskueliggørelse af strategier for optime-
ringen af kapitaliseringen af det fysiske
rum, der fortiden tegner hovedtendenser
i den danske bysociologi.

Troels Schultz Larsen
Institut for Samfundsvidenskab
og Erhverv
Roskilde Universitet

Jørn Ljunggren (red.): Oslo Ulikhetens by

Oslo: Cappelen Damm Akademisk
(416 sider, ISBN 978-82-02-52161-5)

Oslo Ulikhetens by er en på én gang meget norsk og lokal, men også meget alsidig bog, gennem dens empiriske genstandsfelt og i sit opdrag: At synliggøre uligheden i Oslo. Ikke bare som simpel økonomisk ulighed, men som et på en og samme tid flersidet og sammensat problem. Gennem 17 kapitler leveres en tværfaglig anskueliggørelse af ulighedens sammensatte karakter, der kan sammensættes til et væsentligt mere nuanceret billede af Oslo end simplificerede distinktioner mellem land og by eller øst- og vestkant.

Det er også her bogens store force ligger, at den på nøgtern vis aftegner systematikkerne i uligheden, således at forstå at bogen samlet set viser, hvordan det er de samme sociale grupper, der må bære de største byrder (og goder henholdsvis) af ulighedens mange dimensioner. Kort sammenfattet skitserer bogen, om end på forskellige vis, disse systematikker på seks forskellige områder. I) På *arbejdsmarkedet* i overgangen fra industriby til informationsby med dertilhørende ulige distribution i indkomst og arbejdsløshed. Samtidig illustreres det, at social sikkerhed, ikke bare er et spørgsmål om at finde et arbejde. Selve arbejdsmarkedet og arbejdets karakter er forandret. Det at få f.eks. et faglært eller professionsbaseret arbejde er ikke i samme grad en forsikring mod økonomisk og social ustabilitet som under velfærdsstatens guldalder (kapitel 2 og 3, se også 7 og 17). II) På *boligmarkedet*, hvor dette fungerer som en central fordelingsmekanisme, der koncentrerer og gearer formuer på den ene side og på den anden side også koncentrerer alle dem, der ikke besidder den nødvendige økonomiske, sociale og kulturelle kapital til at drage nytte af disse mekanismer i mere eller mindre stigmatiserede territorier (Kapitel 5 og 6). III) På *sundhedsområdet* illustreres det, hvorledes ulighed i sundhed slår igennem med

større kraft i Oslo end i forhold til andre sammenlignelige byer, særligt de interne forskelle mellem bydele er markante. Dette forklares dels med, at sundhed er nært sammenhængende med individers klassebaggrund, uddannelsesniveau og indkomstniveau etc., og med en stigende økonomisk og klasse-mæssig segregering vil uligheden også stige mellem bydele. Dels og væsentligt mere kontroversielt skitseres den hypotese, at selve sundhedsvæsenets organisering og institutionelle virkemåde kan være en central forklaringsbærende faktor i den sundhedsmæssige ulighed (s. 186-87). Eller med andre ord, at selve måden sundhedsvæsenets er opbygget på, de principper det er organiseret efter og de institutionelle normer og værdier, der prioriteres efter er en del af forklaringen. Hvis det er korrekt, er det noget der virkelig burde give genlyd i et af verdens mest egalitære samfund. Man må både håbe på og opfordre til, at det er problemstillinger, der følges op på forskningsmæssigt (Kapitel 8 se også 13 og 17). IV) På *Uddannelsesområdet* viser bogen, hvorledes det for elitens unge handler om at vælge mellem mere forskellige prestige institutioner og efterfølgende mellem forskellige universiteter løbebaner. Omvendt for unge fra forskellige klasse-fraktioner længere nede mod bunden af det sociale hierarki, hvor det at navigere i uddannelsessystemet, og hvor lærere og forældres fordomme og ambitioner stiller helt andre krav og mulighedsbetingelser. Samtidig, og som en yderligere forklaring herpå, skitseres det, hvorledes forældrenes økonomi spiller en stigende rolle i uddannelsessystemet. Således redegøres der for, hvorledes forskellige økonomiske, institutionelle og geografiske dynamikker bevirker at der indlejret i uddannelsessystemet er centrale mekanismer, der selvstændigt er med til at forstærke den stigende klasse-mæssige ulighed og segregering i Oslo. (Kapitel 11 og 12). V) *Geografisk* vises det, på hvilken måde den rummelige fordeling af rekreative muligheder, kulturelle institutioner mv. og forurening påvir-

ker leveår, levkår og levevilkår. Der er egentlig ikke noget nyt i, at de steder der bebos af mennesker fra bunden af det sociale hierarki også er de steder med de ringeste rekreative, sociale og kulturelle faciliteter. Det kendes, som det også redogøres for i bogen, fra de gamle arbejderkvarterer. Det interessante er, hvorledes denne systematik dels kan kobles direkte til leveår og levkår, dels hvorledes denne asymmetriske rummelige distribution af »goods and bads« er med til at cementere (bogstaveligt) og naturalisere (symbolsk) uligheden ved dens indkorporening direkte i det fysiske rum (Kapitel 9 og særligt 17). Sidst men ikke mindst skitseres en VI) *historisk* dimension. Udover at levere en konkret historisering af byens tilblivelse, leveres også en solid argumentation – om end denne fremstår implicit i bogen – for nødvendigheden af historiserende analyser i studiet af ulighed. Ulighed kan ikke forklares »piecemeal« på basis af disciplinære opdelinger, men må forklares synkront og ikke mindst diakront. Bogens historiske dimension er med til at anskueliggøre, hvordan ulighedens relative systematik på trods af store samfundsmæssige forandringer består uden at forfalde til simple kausale mekanismer. Det gøres ved at vise, hvordan historiske kategoriseringer og konkrete administrative, politiske, sociale og rummelige inddelinger og opdelinger af byen fastholdes og reproduceres ikke bare på den korte bane, men også over århundreder, som det på overbevisende vis skitseres i kapitel 2 og 3. Videre illustreres denne sociale og rummelige inertis strukturerende potentiale på tværs af de seneste 30-40 års sociale og samfundsmæssige forandringer: Overgangen til postindustrielt samfund (som nævnt kapitel 2 og 7), den langsomme udvanding af en politisk mobiliseret arbejderklasse (igen kapitel 7) og sidst, men ikke mindst på trods af en markant ændret komposition af de sociale grupper i bunden af det sociale rum med tilgangen af arbejdskraftmigranter og flygtninge siden tresserne (kapitel 4, men se også kapitel 9, 12).

Med andre ord leverer bogen et både læseværdigt og solidt bidrag til at konfrontere, den udbredte ideologi om de formelle lige muligheds lyksaligheder. Nok ser vi, hvorledes Norge og andre skandinaviske lande stadig kan udvise en relativ høj grad af økonomisk og social lighed, men den er aftagende, og de udfordringer og risici, som mennesker i bunden af det sociale og symbolske hierarki, som byen udgør, skal håndtere, er af en anden og langt mere sammensat karakter end det 'blot' at skulle vælge en uddannelse eller finde et arbejde.

Eller det er i det mindste denne anmelders læsning af bogen. Når dette ikke står mejslet klart, men beror på undertegnedes læsning af denne ellers og gode anbefalelsesværdige bog, er det, fordi der er en væsentlig skavank. Bogen giver ikke læseren mange greb til fortolkningen og til at drage konklusioner *på tværs* af de mange og meget forskellige kapitler. Samtidig er der ikke et eneste ord om bogens komposition, udvalg, tilvalg og fravær af emner som sådan. Som både bogens indledning og ovenstående korte gennemgang antyder, er der formentlig gode grunde til, at bogen har den opbygning den har, men som læser ved vi det ikke, og de mange spring i emner, tilgange, metoder og analyseniveauer mellem de enkelte kapitler mv. bidrager til et rodet indtryk. Og når den korte mestendels opremsende indledning ikke indfrier dette, bliver det svært at løfte bogen som samlet værk op fra et deskriptivt niveau, og det er ærgerligt. Dette er ofte eller i det mindste en ikke ukendt udfordring ved antologier, men det ændrer ikke på, at et afsluttende og konkluderende kapitel, der turde trække trådene op fra de mange og gode enkeltstående analyser, er virkeligt savnet.

Samtidig sidder denne anmelder lidt og savner 'hr. og fru. Jensen' eller 'Ola og Kari Normann', som det ville være på norsk. Dette er måske lidt sådan en, mere vil have mere kritik, men alligevel, særligt når nu bogen ikke begrundet sine til- og fravalg. Der er således mange fine

afsnit om de unge og om flygtninge, migranter og deres efterkommere, men helt 'gennemsnitlige' Ola og Kari er næsten fraværende. Det gælder egentlig i dobbelt forstand, for hvor bogen vægter og giver et rigtig godt billede af de forskellige bydeles og klasse-fraktioners sociale og økonomiske differentieringer mv. er det meget lidt læseren får at vide, om hvad det betyder i praksis. Hvorledes omsættes disse sociale differencer sig i differentierede sociale og klassebetingede praksisformer? Kapitel 9, og i nogen omfang kapitel 14, åbner lidt for dette perspektiv og kapitel 10, der består af en række billeder fra et dokumentarisk fotoprojekt kunne måske havde forløst noget mere, men ender med at stå som det absolut svageste kapitel i bogen. De 35 billeder, der portrætterer nogle unge kvinder fra henholdsvis øst- og vestkanten [Der er den centrale kollektive og naturaliserede eller doxiske opdeling af Oslo mellem velstand (Vest: elite og øvre klasser-fraktioner) og afsagn (Øst: arbejder og nedre klasse-fraktioner)] står næsten fuldstændigt ukommenterede og kommer herved til at repræsentere den common sense spontan sociologi, som hele bogen mere eller mindre eksplicit søger at skrive sig op imod. På samme sæt og vis savner denne anmelder også noget mere om *byen* Oslo. Ovennævnte kapitel 9 har noget af det, der anskueliggør byen som levet rum som noget mere end 'blot' et strukturelt eller socialt bagklæde. Kapitel 2 skitserer dens historie, og kapitel 15 skitserer arkitekturens betydning, særligt den entreprenante kapitalismes arkitekturs logik, symbolik og konkrete bidrag til at cementere den ulige adgang til byen i årtier fremover. Men overordnet er det ganske lidt læseren lærer om byen som sådan. Set i dette lys fremstår bogen mere sociologisk og klasseorienteret end geografisk og rummeligt orienteret. Dette er i sig selv ikke et problem, men det havde været nyttigt, at det var blevet ekspliciteret. Kapitel 17, der i øvrigt er et af bogens

bedste, er et rigtig godt eksemplet herpå. Mere kritisk i denne anmelders øjne er det, at i de fleste af de tilfælde, hvor byen og stedets betydning for uligheden mere konsekvent diskuteres i bogen er det i for vidt omfang og for snævert hængt op på en »neighbourhood effect tradition«. Det er en empiristisk tradition, der troligt er i stand til at dokumentere signifikante statistiske korrelationer mellem forskellige områder og beboere af disse, men som på lige så forudsigelig vis er ude af stand til at skitsere de underliggende mekanismer, der producerer disse (jf. til eksempel p. 299 og 335 blandt flere i bogen.).

For her afslutningsvis til at vende tilbage til den indledende pointe om, hvorvidt der er tale om en meget lokal og norsk bog, vil denne anmelder påpege, at der efter dennes bedste vidende desværre ikke findes en lignende bog om København eller andre danske byer. Men samtidig også, at det på grund af den manglende eksplicitering af bogens opbygning og komposition *som helhed*, bliver unødigt vanskeligt at uddrage nogle mere generelle propositioner om de mere sammensatte sammenhænge mellem de mange sociale mekanismer, der skitseres i de enkelte kapitler. På denne måde forbliver bogen mere lokal, end det er nødvendigt, men omvendt for dem der er interesserede i Oslo og i norske forhold, eller dem der har interesser for nogle enkelte emner, er der meget at hente og lære. Det gælder ikke mindst for dem, der er interesserede i klasseanalyser, hvor anvendelsen af 'The Oslo Register Data Class Scheme' (ORDCS) burde kunne inspirere, men det gælder i særdeleshed også dem, der tør og er villige til at gå længere end bogen og drage sine egne konklusioner på tværs af de mange gode og substantielle analyser.

Troels Schultz Larsen
Institut for Samfundsvidenskab
og Erhverv,
Roskilde Universitet